

A PROPÒSIT DE L'OBSERVACIÓ DEL CAS DOMÈNEC FITA

Està per fer, encara, una psicologia neuropsicologia de la **creativitat plàstica**. Si bé algunes aproximacions s'han ja elaborat sobre la creativitat en general, aquesta inquisició s'ha fet –generalment– amb escàs o nul rigor científic.

En el limitat marc d'aquest paper, i a propòsit del **cas** concret d'en D. FITA, no podré pas desgranar una teoria neuropsicològica general de la creativitat plàstica. Sols intentaré resumir un cert nombre de constatacions, enunciar algunes hipòtesis i acabar amb algunes conclusions o consideracions, certament provisionals. Tot això no pas en l'aparentment fred context d'una recerca especialitzada, sinó requerit i motivat –marginalment- per la meva constant i constituent interrelació amb en FITA. Em cal aclarir que no he sotmès a en FITA a cap sistemàtica exploració neuropsicològica i –m'afanyo a emfatitzar-ho– no desitjo **mai** fer-ho. Entre altres coses perquè, per obtenir dades objectives i metòdiques, caldria que s'esdevinguessin –en àrees del seu encèfal– lesions de topografia precisa, que distorsionessin i impossibilitessin alguns dels graons de la seva funció cerebral complexa creativa.

Sols d'aquesta manera podríem objectivar i explorar la responsabilitat (o treball concertat) de les diferents zones, àrees i nivells funcionals, en l'estructura funcional creativa plàstica del seu "cervell en acció".

Degut a aquesta joiosa limitació, l'escrit és sols un **apunt** i no pas una descripció casuística. Però no pas per abandonar els estrictes límits d'una metòdica nosogràfica, el fet de l'expansió creadora (el fet concret d'en FITA) deixa d'ésser un **cas**, una raresa, en el si d'una societat automatitzada i nul·la o escassament creativa.

A partir d'aquestes coordenades i en relació a les dades de l'esquema general neuropsicològic, és com intentaré un apunt o aproximació al fet –al **cas**– de la creativitat plàstica.

APUNT PER A UNA NEUROPSICOLOGIA DE LA CREATIVITAT PLÀSTICA

A l'igual que tota funció cerebral complexa, la creativitat plàstica és el fruit i conseqüència d'un llarg camí filo i ontogenètic. Les etapes o estadis d'aquest continuat aprenentatge estan, encara en gran mesura, per identificar. Sols inicialment (primers anys de vida) es superposa amb els estadis analític-sintètics senso-perceptius, que configuren el desenvolupament de l'infant humà. Els primers estadis són de progressiva integració perceptiva (en les àrees primàries i secundàries) mitjançant un

procés sensocognoscitiu internalitzador d'una part de les variacions d'energia del medi (**primer sistema de senyals**). El caràcter bi-unívoc d'aquesta representació o coneixement del medi, configura el primer pensament sensorial o d'imatges (pensament per "recopilació" perceptiva, inicialment unimodal, seguida i ràpidament polimodal).

Si bé **la percepció és el graó imprescindible per l'agnosis**, aquesta resta greument limitada si no s'obté la paral·lela acció motora o pràctica sobre l'entorn. La unitat senso-motora que abocà a l'home i a l'infant a la descoberta i utilització de l'útil, precisa ja d'un important nivell d'estructuració funcional de les àrees associatives posteriors (temporals, parietals i occipitals) i anteriors (frontals) o àrees terciàries. Precisa, en definitiva, d'un incipient grau d'organització de l'esquema corporal, d'estructuració –sobretot– de l'espai i del temps. Amb l'entrada en joc del llenguatge (**segon sistema de senyals**), la complexificació de l'organització cerebral es multiplica. Mitjançant el llenguatge l'home "hereta" tota la memòria semàntica de l'espècie, que el seu medi social –aquell que l'atzar del seu naixement l'ha situat– li ofereix. La conseqüència o el requisit d'aquesta quantitativament nombrosa càrrega semàntica i conceptual, és una **lateralització** estructural de les funcions cerebrals. Però aquesta lateralització no és pas sols per al llenguatge i les activitats pràctiques, sinó també pel que fa al reconeixement de rostres, organització de l'espai, elaboració del càlcul, composició musical, organització de les imatges, del color, de la forma...

Arribats a aquest moment del desenvolupament (als 6-9 anys) ja gairebé tot està fet, estructurat, conquerit, en l'encèfal humà. Les estructures associatives bàsiques –que ens permeten relacionar-nos i tenir consciència del món i de nosaltres mateixos– condicionaran ja, per sempre més, el nostre **ser**. **Percebrem** la realitat circumdant de forma aproximadament biunívoca, la **conceptualitzarem** en el nostre pensament amb l'ajuda ineludible del llenguatge i **respondrem** --amb conductes més o menys adequades– als requeriments del medi sobre nosaltres. L'adult, dintre d'uns certs límits (aparentment molt amplis), és sempre capaç de les **mateixes síntesis**. De fet serà sols capaç de **memoritzar** i combinar. Emmagatzema, però ja no construeix, no crea. **Automàticament** va repetint, aplicats als requeriments immediats, el que li permeten els estrets límits associatius apresos en la seva infantesa.

Per esdevenir creatiu, li cal **dissociar** aquesta rígida, biunívoca, relació sensorial i motora internalitzada. Li cal retornar a l'origen de la síntesi, a les àrees primàries i secundàries de cada un dels hemisferis cerebrals, elaborar noves associacions de les informacions elementals o complexes. I a partir d'aquesta **dissociació** a nivell ja de les àrees terciàries o d'associació, executar noves síntesis i noves generalitzacions. **Imaginar** –aleshores-noves estructures (no existents) o encara no confrontades amb el medi.

Fins aquí, sols, el procés creatiu (o imaginant) intern. Li caldrà **ara** executar-lo, comunicar-lo plàsticament. Seqüenciar, desautomatitzar i programar la seva execució plàstica, expressiva i material. Transformar, de fet, la realitat. Redescobrir-la o reinventar-la i també recrear-la.

Aquest procés, rar procés o procés a la inversa, és el mecanisme que possibilita no sols la creativitat plàstica (o artística, en el sentit més ampli), sinó també la rara creativitat política o científica.

Per mor d'una rígida pedagogia estructuradora d'immutables relacions biunívokes, transmesa per adults fossilitzats que imposen estructures mentals closes (ben closes), els nens d'arreu del món (i nosaltres quan érem nens) esdevenen dòcils autòmates o genials memoritzadors (que és exactament el mateix o molt pitjor, encara). Sols una rara minoria, per precoços factors atzarosos i encara inexplicables, és capaç de desestructurar alguns dels condicionaments "fotogràficament" imposats i crear-ne de nous.

Sols essent capaços –precoçment capaços— de dissociar, descondicionar i d'imaginar, podríem arribar a saber quin gust té el blau, quina flaire té el rugós o quin color té el so del vent, d'aquest vent concret que bufa a tal hora i a tal indret. Solament així podríem deixar d'ésser eterns "Mozarts assassinats" o en la més atzarosa de les situacions, **casos** rars, dignes d'estudi i --tal volta— de prevenció.

La majoria, però, no en sabem res de tot això. Com probablement no sabem res –per més erudició o rígid (memoritzat) academicisme audiogràfic que hi posem— d'una pintura d'en FITA i dels mecanismes creatius d'ell i d'altres rars casos atzarosament escapats i escampats.

JOAQUIM JUBERT I GRUART

(Catàleg Exposició de Pintures a Galeria ART-3 de Figueres. Del 8 al 24 de juny de 1977).

